

Analýza dat v kvalitativním výzkumu

PhDr. Hana Navrátilová, Ph.D.

Tento studijní materiál se orientuje na vybrané metody využívané v kvalitativním designu, kterými jsou obsahová analýza produktů člověka a narativní interview. Vysvětluje podstatu využití metod a postupu jejich uplatnění.

Cílem je poskytnout studentům programu Předškolní pedagogika náhled na metody, které jsou méně využívány studenty v diplomových pracích.

Klíčová slova:

- kvalitativní obsahová analýza
- induktivní analýza
- narativní interview

Obsahová analýza produktů člověka

Vymezení obsahové analýzy

- **metoda** výzkumu zaměřená na vyhodnocení a interpretaci obsahu textu (Gavora, 2015)
- **systematická technika**, která zařazuje větší části textu do menších obsahových kategorií (Kráčmarová & Plháková, 2012)
- **komplexní pojem** odkazující na jednotně nahlížené výhody obsahové analýzy jako výzkumného nástroje, metody, techniky i celého výzkumného přístupu (Dvořáková, 2010)

Obsahová analýza v současném pedagogickém výzkumu

- **rozmach předmětů analýzy** kromě textu (statické - obraz, dynamické - film aj.)
- **splývání a ovlivňování přístupu k práci s daty** – odraz kvalitativně pojaté metody ve vztahu k původní kvantitativní metodě

(Gavora, 2015; Dvořáková, 2010)

Obsahová analýza jako design výzkumu

- **Obsahová analýza musí splňovat následující kritéria:**
 - 1. **Výzkumné otázky, resp. hypotézy** jsou vázané na použití obsahové analýzy.
 - 2. Je přesně vymezený **soubor textů** pro analýzu. Soubor je dostatečně silný pro získání relevantních odpovědí na výzkumné otázky.
 - 3. Je určena **jednotka analýzy** (konkrétní jev, pojem, téma, proměnná).
 - 4. Je vytvořený **systém kódů**, jejich definice a pravidla použití.
 - 5. Proces **kódování** je kontrolovaný buď ve formě zjištění reliability, anebo důkazu kredibility.
 - 6. Výzkumná **zjištění** vycházejí z kódování podle bodu 5.

Induktivní postup obsahové analýzy

- Postup vycházející přímo z interakce výzkumníka s daty, kdy se vzorce, témata a kategorie vynořují z dat.
- jedinečnost výsledků
- náročnost postupu

Fáze postupu:

1. Stanovení výchozího metodologického přístupu, vysvětlení vedoucího hlediska, ze kterého se bude pohlížet na obsah, který má být analyzován;
2. stanovení předběžných výzkumných otázek.
3. Zásadní kroky pro zajištění validity a reliability výzkumu
 - stanovení jednotky analýzy;
 - stanovení vzorku textů;
 - analýza dat: vytváření obsahových kategorií induktivním způsobem, jejich konceptualizace, exemplifikace a zpětné ověření;
 - seskupování a uspořádání kategorií podle smyslu;
4. Napsání deskriptivního a interpretačního souhrnu, včetně použití autentických citátů z analyzovaného materiálu, přitom se využívají různé modely, matice a schémata.

Prezentace výsledků obsahové analýzy

Numerická podoba výsledků výzkumu

kvantitativní nebo smíšený design výzkumu

Verbální podoba výsledků výzkumu

- „redukce“ původního textu, přesněji jde o jeho kondenzaci
- konkrétní podoba výsledků záleží na koncepci výzkumu a preferencích autora
- začíná uvedením hlavních významových kategorií, centrálních pojmů, nebo nejvýznamnějších témat
- vztah k výzkumným otázkám
- celkový konceptuální systém je obvykle znázorněn ve formě grafu nebo tabulky
- výklad je podpořen datovým materiálem, který výstižně ilustruje (ale nenahrazuje) teoretický koncept
- zjištění se dávají do vztahu s jinými výzkumy

Kombinace numerické a verbální formy

(Gavora, 2015, s. 363-364)

úkol

Navrhněte konkrétní produkty z prostředí mateřské školy, které by mohly být analyzovány:

1. dokumenty
2. jiný písemný text
3. statický obraz
4. dynamický obraz

Narativní interview

Vymezení narativního přístupu

- **Naratologie** či **narativní analýza** odpovídá na otázku, co příběh člověka vypovídá o jeho světě a jak můžeme interpretovat jeho narativa (Patton, 2002, s. 115)
- Zahrnuje hloubková interview, životní příběhy, retrospektivní vyprávění, kdy participant volně sdělují svůj příběh.
- Vazba na **biografický přístup**, kdy si klademe otázky: Jak si jedinec vytváří svůj vlastní pohled na svět? Jak komunikuje s velkými neosobními příběhy historie a světa? (Švaříček, 2009)
- Biografie je písemnou formou zachycenou či orálně vyprávěnou minulost konkrétního individua, čili **životní příběh** jedince sepsaný/vyprávěný buď jím samotným (autobiografie), nebo i jinou osobou (Svoboda, 2007).

Narativní interview

- Interpretace témat ze života jedince na základě analýzy jeho životního příběhu;
- cílem rekonstrukce života participantů;
- hledání participantů – vypravěčů expertů;
- důležitost důvěry mezi výzkumníkem a participantem – komunikační partnerství.

Dvě základní fáze realizovaného interview:

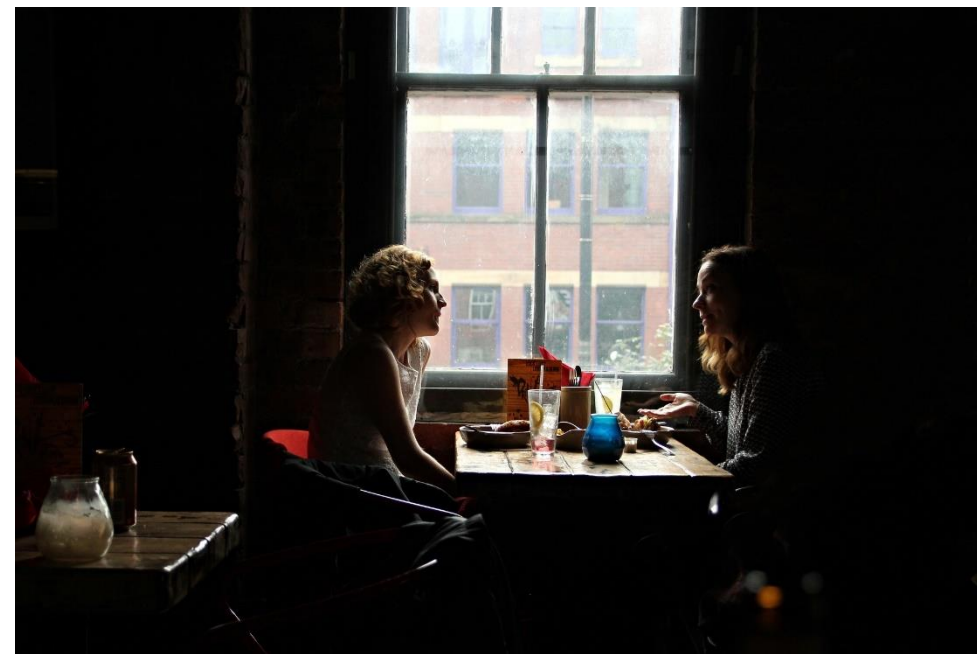
■ Hlavní vyprávění

- výzva k vyprávění, motivace participanta

■ Doplnující dotazování

- Zajímá mě něco, co participant nezmínil.
- Chci vědět více o tom, co participant vyprávěl (např. zlomové okamžiky profesního příběhu).

(Patton, 2002; Gavora, 2010)

Narativní interview

- Vyprávění je vyvoláno na základě konkrétních vodítek („Bylo, nebylo...“) a jakmile participant začne, vyprávění příběhu se řídí samogenerujícím se schématem.

- **Fáze interview**

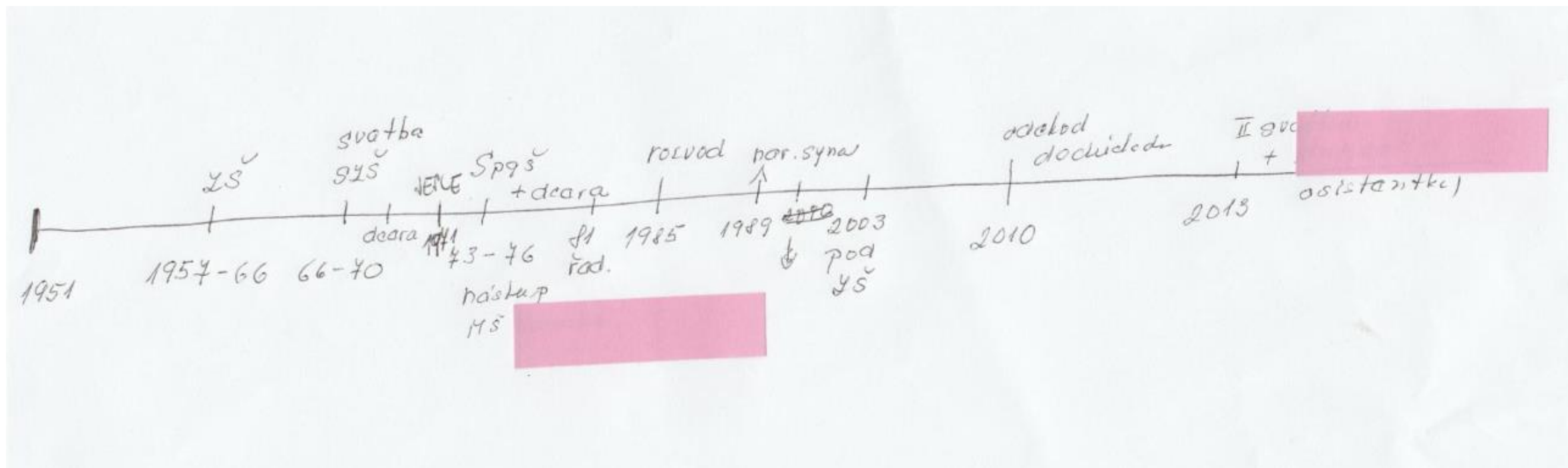
Fáze	Pravidla
Příprava	průzkum terénu formulace výzkumných otázek
1 Iniciace	formulování výchozího tématu pro vyprávění vizuální podpora
2 Hlavní vyprávění	bez přerušování pouze neverbální povzbuzování vypravěče vyčkat na „epilog“ vyjádřený vypravěčem
3 Dotazování	pouze „Co se stalo potom?“ bez otázek k postojům bez otázek „Proč?“ žádné rozporování imanentní otázky
4 Ukončení hovoru	konec nahrávání možnost otázek „Proč?“ okamžitý záznam mem výzkumníka

(Jovchelovitch & Bauer, 2007)

Narativní interview

Ukázka analýzy dat s využitím metody čáry života z profesního příběhu

Bedravová, K. (2016). Zpětný pohled na profesní kariéru: profesní příběhy učitelek v důchodu. Bakalářská práce. Zlín.

Narativní interview

Ukázka analýzy dat s využitím metody otevřeného kódování z profesního příběhu

Bedravová, K. (2016). Zpětný pohled na profesní kariéru: profesní příběhy učitelek v důchodu. Bakalářská práce. Zlín.

„Tak vždycky v tom kolektivu byl třeba někdo takový, že se třeba závidělo, nebo něco takového, ale že bych vyloženě měla nějaký takový důvod, že bych odněkud odešla třeba z takového důvodu, nebo to ne. Spíš mi **nabídlí místo jinde** ^{ocenění}. V Zelená Lhota se rozšiřovala ta třída a v Červené Lhotě byla zrovna ta **ředitelka, která mě už tam nechtěla** ^{odmitnutí}. No, a když jsem šla **do Žluté Lhoty** ^{přestup na jinou MŠ}, tak tam ředitelka odcházela a byly tady ještě mladé učitelky, které ale byly třeba z Růžové Lhoty nebo tam někde dál a **byl větší předpoklad, že já získám to trvalé místo** ^{vypočítavost}. A **tam jsem byla až do důchodu. A byla jsem tam spokojená** ^{spokojenost ve stálé práci}. A když jsem z té Červené Lhoty odcházela ^{přechod na jinou MŠ}, tak to byly docela krušné chvíle. Ale ne z mého pohledu, ale prostě paní ředitelka měla známou inspektorku, a když ona **řekla, že mě tam nechce**, tak ta mě řekla, **ať jdu pryč** ^{propuštění}. Prostě **tehdy se s tebou nikdo nebavil** ^{nezájem vedení}. **Rodiče psali** teď, jak se říká **petice**, nebo něco takového, jako **aby mě vzala zpátky** ^{popularita}. Ale ona tam pak byla velice krátkou dobu, pak odešla, a protože přišel ten osmdesátý devátý rok, tak už tam začalo být více dětí, takže byla krizovější situace a školku museli zavřít. Ale to bylo až vlastně v roce dva tisíce, ona pak odešla na střední školu, jestli si dodělala vzdělání to nevím, ale obě dvě ty učitelky, které byly vlastně v té Červené, tak ony tam odešly učit taky. Pak tam byla vlastně ředitelka z Bílé Lhoty, ale bylo tam asi jen sedm dětí a to nemělo cenu udržovat celou tu školku. Tak školka se zrušila.“

Úkoly a náměty

Vyhledejte ve svém okolí učitele experta a vyzkoušejte si narativní interview. Připravte si iniciaci rozhovoru. Dodržujte při rozhovoru pravidla pro fáze interview.

Na základě realizovaného rozhovoru popište zásadní okamžiky profesního příběhu učitele experta.

Na základě zachycené čáry života učitelky v důchodu se pokuste převyprávět zásadní okamžiky v jejím životě.

V úryvku z rozhovoru s učitelkou z důchodu zhodnoťte formulace žlutě označených kódů.

Zopakujte si pravidla pro otevřené kódování. Zdrojem může být publikace:
Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Portál.

Seznam použité literatury

- Bedravová, K. (2016). *Zpětný pohled na profesní kariéru: profesní příběhy učitelek v důchodu*. Bakalářská práce. Zlín.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: qualitative, quantitative & mixed methods approaches* (5th edition). SAGE.
- Dvořák, D. (2007). *Obsahová analýza vzdělávacích programů. Svět výchovy a vzdělávání v reflexi pedagogického výzkumu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 17-22.
- Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu* (2., rozš. české vyd). Paido.
- Gavora, P. (2015). Obsahová analýza v pedagogickom výskume: Pohľad na jej súčasné podoby. *Pedagogická orientace*, 25(3), 345-370.
- Jovchelovitch, S., & Bauer, M. W. (2000). *Narrative interviewing* [online]. London: LSE Research Online. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/2633>
- Kráčmarová, L., & Plháková, A. (2012). Obsahová analýza dětských snů. *E-psychologie*, 6(4), 1-13.
- Svoboda, M. (2007). *Biografická metoda v antropologii*. Přehledové studie 07/12. Dostupné z: http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/147_147_michal_svoboda_biograficka_metoda_v_antropologii.pdf
- Šedřová, K., & Švaříček, R. (2013). Jak psát kvalitativně orientované výzkumné studie. Kvalita v kvalitativním výzkumu. *Pedagogická orientace*, 23(4), 478-510.
- Švaříček, R. (2009). *Narativní a sociální konstrukce profesní identity učitele experta*. Disertační práce. Brno. Dostupné z: <https://theses.cz/id/c87wgq/>.

Seznam použitých obrázků

- <https://pixabay.com/cs/photos/tabule-p%c5%99%c3%adb%c4%9bh-blogov%c3%a1n%c3%ad-v%c4%9b%c5%99it-620316/>
- [Rozhovor Restaurace Dvojice - Fotografie zdarma na Pixabay](#)
- <https://pixabay.com/cs/vectors/otazn%c3%adk-ot%c3%a1zka-%c4%8dasto-kladen%c3%a9-ot%c3%a1zky-1750942/>
- <https://pixabay.com/cs/vectors/%c5%be%c3%a1rovka-my%c5%a1lenka-v%c3%bdskyt-hru%c5%a1ka-2235770/>

Hodně úspěchů při dalším studiu 😊